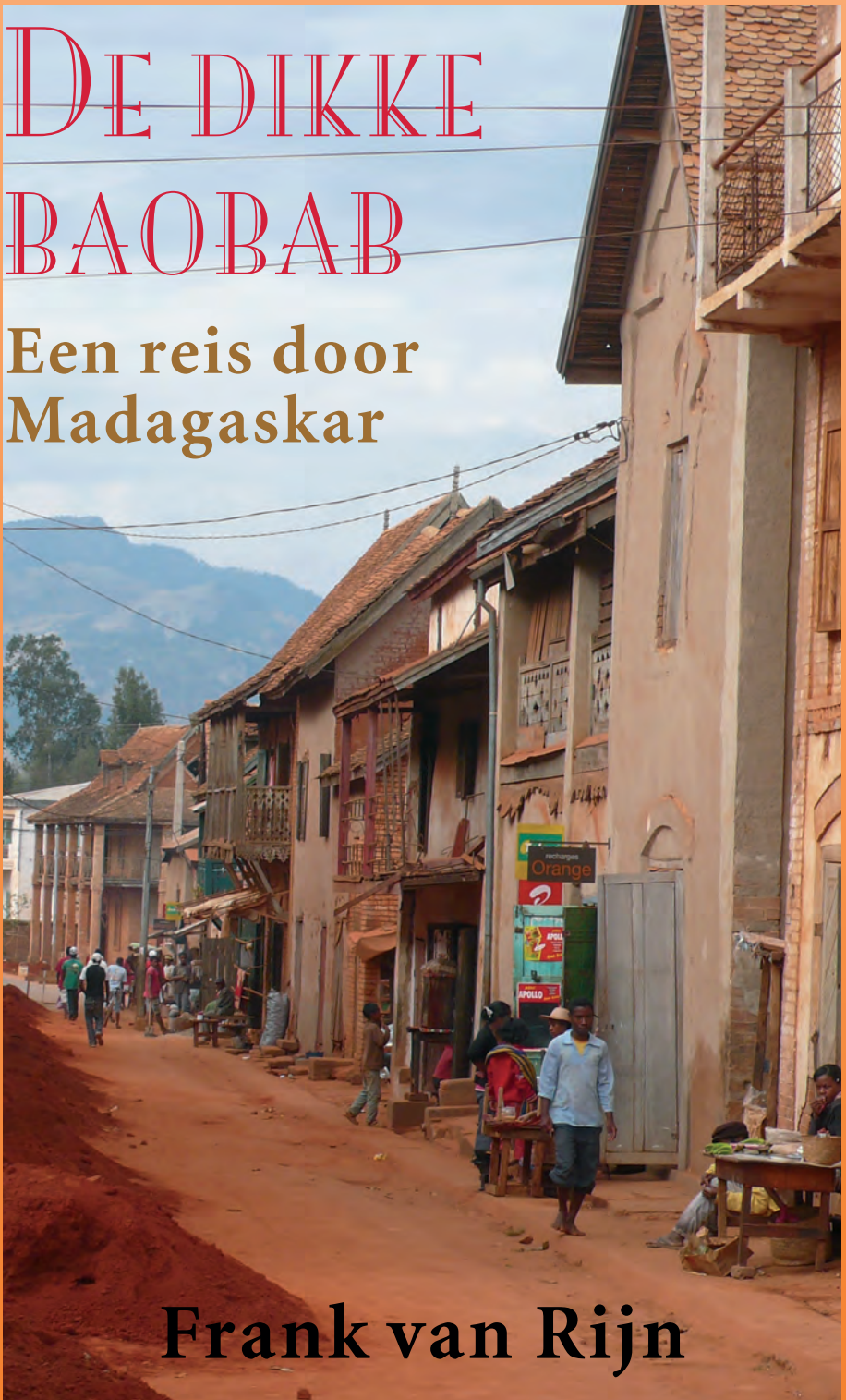

DE DIKKE BAOBAB

Een reis door
Madagaskar

Frank van Rijn

Inhoud

Het Rode Eiland	7
I: HET ZUIDEN Van Antananarivo naar Tulear	11
II: HET DIEPE ZUIDEN Van Tulear naar Fort Dauphin	124
III: HET NOORDEN Van Diego Suarez naar Antananarivo	181

Restaurant op de markt.

HET RODE EILAND

De plaats waar men honing vindt

Het was pauze, veel te vroeg naar mijn mening, maar niet naar die van het publiek in de bibliotheek, getuige het feit dat de mensen zich terstond naar de koffietafel spoedden. Met behulp van een set van 100 dia's vertelde ik die avond het een en ander over mijn ervaringen tijdens een fietsreis door het Andesgebergte. Na vijf maanden fietsen, waar ik iets meer dan een uur over had gedaan, was ik in Arequipa aangekomen en juist toen ik aan de Alto de Toroya, een pas van 4700 meter hoogte, wilde beginnen kwam de organisatrice van de lezing me voorzichtig melden dat het tijd was voor de pauze. Als ik over mijn reizen praat gaat de tijd naar mijn gevoel altijd veel sneller dan normaal. Ik was nog niet op een derde van mijn verhaal en vroeg daarom, of ik nog even die Alto over mocht naar het Titicacameer.

'Dan wordt de koffie koud,' antwoordde de vrouw.

Koude koffie kun je de mensen natuurlijk niet aandoen en dus liet ik de plaat met de Misti, een 5850 meter hoge vulkaan die Arequipa domineert, staan en beloofde dat ik na de pauze de reis eenparig versneld zou afhandelen om deze avond niet uit de hand te laten lopen. Daarna zette ik mij achter een tafeltje en plaatste daar uit een doos een stapeltje van mijn boeken op, om de aanwezigen in de gelegenheid te stellen hun Van Rijn-verzameling te completeren, eventueel aangevuld met handtekeningen. Ik wilde juist een slok nemen van de thee, die mij gebracht werd, toen er een man naar me toe kwam met de vraag of ik ooit in Madagaskar was geweest.

'Terra incognita,' antwoordde ik.

'Dan wordt het eigenlijk tijd dat je daar ook eens een kijkje gaat nemen,' zei hij. Daarop vertelde hij me het een en ander over dat exotische eiland ten oosten van zuidelijk Afrika in de Indische Oce-

aan, waar je eigenlijk niet vaak iets over hoort: bergen met langs de flanken terrasvormige rijstvelden zoals in Zuidoost-Azië, savanne-land met baobabs, zoals in Afrika, nationale parken met geërodeerde rotspartijen zoals in de Verenigde Staten en wouden met lemuren, zoals ... nergens ter wereld. 'Erg veel toeristen gaan er niet heen,' vervolgde hij, 'en als ik je verhaal en je dia's van vanavond goed interpreteer, is dat precies een land voor jou.'

Thuis ging ik meteen in de atlas neuzen. Natuurlijk had ik dat eiland al eens met een half oog beschouwd, althans in boeken, maar nog nooit erg serieus. Met de atlas er bij begon het land voor mij meteen meer te leven. Ik zag op de kaart dat het van het noordelijkste puntje tot het zuidelijkste 1550 kilometer lang was, iets wat je je, als je het zo als een klein bananenschilletje onderaan de wereldkaart ziet, niet direct realiseert. Leg de top in Amsterdam, dan komt het zuidelijkste punt bij Alicante in Zuid-Spanje terecht. Op het breedste punt bleek het, nadat ik mijn liniaaltje er langs had gelegd, zo'n 580 kilometer te meten, ofwel van Amsterdam naar Berlijn. Een eiland dus, waarop je best wel even vooruit kunt. Niet dat gepriegel op een klein Stille Zuidzee-eilandje met drie palmbomen erop waar je na 30 kilometer fietsen weer een boot moet nemen naar het volgende miniatuurlandje, maar gewoon lekker een flinke lap grond voor je wielen.

Het toeval wilde dat Anno Fokkinga, de man die mijn nog sluimerende interesse voor Madagaskar die avond in de bibliotheek had wakker geschud, slechts 10 km bij me vandaan woonde. Aangezien ik steeds meer geïnteresseerd raakte in dat eiland waar de aarde rood is, ging ik hem eens opzoeken om er meer van te horen. Hij en zijn vrouw Joke nodigden me kort daarna uit voor een etentje bij hen thuis. Ze vertelden dat ze van 1972 tot 1976 met hun twee kinderen Hylke en Jan Willem, hadden gewoond in Manantantely, een dorpje ongeveer 15 km ten westen van Fort Dauphin in het uiterste zuidoosten van Madagaskar. Anno is bioloog en heeft zich gespecialiseerd in koeien en varkens, waarover hij ook enkele mooi geïllustreerde boeken heeft geschreven. Voor de Lutherse kerk is hij in Manantantely een landbouwschooltje begonnen met een boerde-

rij waar jongelui uit de omgeving onderwijs konden krijgen in tuinbouw, akkerbouw en veehouderij.

Na afloop van het etentje liep hij naar zijn reusachtige boekenkast, die een hele muur van de zitkamer besloeg en wees op een rij van een meter boeken over Madagaskar.

‘Maar dat is ook zo’n beetje alles wat er over dat land is geschreven,’ zei hij. ‘Het meeste is in het Frans. Nederlandstalig is er niet veel. Kijk,’ en hij schoof zijn hand tussen de rij boeken, ‘hier is nog vijf centimeter over. Daar zetten we te zijner tijd jouw boek, want ik neem aan dat je inderdaad naar Madagaskar gaat en er dan ook een boek over gaat schrijven.’

‘Een boek van 5 cm dik? Dat zijn ongeveer duizend bladzijden!’

‘Zoiets, ja. Het moet natuurlijk wel een beetje stevig zijn.’

‘Met een boekje van een halve centimeter zou ik al blij zijn.’

Anno en Joke maakten me tijdens meer van zulke avondjes steeds enthousiaster om Madagaskar te gaan bezoeken en gaven me kaarten en gidsen van het land. Hiermee was de kiem definitief gelegd. Het proces van dromen over dat exotische eiland was niet meer te stoppen en moest uiteindelijk wel resulteren in een reis. Afgelopen voorjaar kocht ik mijn ticket naar Madagaskar, maar pas voor het najaar, want dan is het daar voorjaar, omdat het op het zuidelijk halfrond ligt. De droge periode is dan aangebroken, de beste tijd om er rond te trekken. Voorafgaand aan die reis, dus in onze zomer, fietste ik van huis naar Alicante om me een beetje los te trappen. Na terugkomst in Nederland zocht ik Anno en Joke weer op om nog wat over hun tweede vaderland en mijn reis te praten. Anno maakte een tekeningetje hoe ik in hun dorpje Manantantely moest komen, dat *De plaats waar men honing vindt* betekent en ik beloofde dat een bezoek aan dat dorpje prioriteit nummer één van mijn Madagaskarreis zou zijn. De volgende dag koos ik het luchtruim voor Antananarivo, de hoofdstad van Madagaskar.

Een groene vallei met terrassen voor de rijstproductie.

DEEL I: HET ZUIDEN

Een spannend moment

Een van de spannendste momenten van een fietsreis is wanneer ik bij de bagageband op een vliegveld wacht op mijn spulletjes. Zo ook nu weer. Zullen de bagage en de fiets van de band rollen of zijn ze op Schiphol abusievelijk in een verkeerd toestel terechtgekomen, waardoor ze nu ergens boven de Noordpool of Japan zweven? Pak na pak schuift langs me heen en de kluwen passagiers die zich om de band verdringt wordt kleiner en kleiner. En daarmee stijgt de spanning...

Maar gelukkig! Daar komt de grote witte rijstzak waar mijn bagage in zit en even later wordt de forse kartonnen fietsdoos door een deurtje in de aankomsthal naar binnen gedragen. Opgelucht haal ik adem, maar er is nóg een zorg: is de fiets wel heel overgekomen? Heeft het bagagepersoneel misschien pakken van 700 kg op de doos gestapeld en daarmee de derailleur door het achterwiel gedrukt, of heeft een vorkheftruckbestuurder zijn vork per vergissing dóór de bagagepallet geschoven in plaats van er onder? Het resultaat van een dergelijke slordigheid heb ik ooit eens bij een fietsenzaak zien staan. Met een goed voorstellingsvermogen waren in het ontstane kunstwerk nog de resten van een fiets te herkennen. Het schroot stond op een fraai sokkeltje, niet ter reparatie, maar als curiositeit om de klanten te demonstreren wat je nog meer met een fiets kunt doen behalve fietsen. Gelukkig blijven mij dergelijke artistieke uitingen van vorkheftruckers bespaard en komt mijn fiets onge-deerd uit de doos.

Als ik door de douane ben komt Hans Koster, een Zwitserse fietsvriend, die me de laatste jaren op mijn reizen soms een stukje vergezelt, op mij af: 'Welkom in Madagaskar.' Hij is enkele uren eerder vanuit Zürich via Parijs hier aangekomen. Geen toeval, want ik heb hem na onze geslaagde reis door Tadzjikistan, drie jaar geleden,

kunnen overhalen een week of wat met me mee te fietsen in Madagaskar.

We zijn nog maar nauwelijks op weg van Ivato, waar zich het vliegveld bevindt, naar Antananarivo, dat hier 20 km vandaan ligt, of we komen langs een hotelletje dat er met een aardige tuin uitnodigend uitziet.

‘Zullen we hier blijven in plaats van ons in de drukte van Antananarivo te storten?’ vraag ik Hans.

‘Het is nog maar drie uur. We kunnen Antananarivo makkelijk halen voor donker.’

‘Ik denk dat dit hotel gezelliger en goedkoper is dan het beste dat we in de hoofdstad kunnen vinden,’ zeg ik, ‘en volgens mijn reisgids is hier dicht in de buurt een krokodillenboerderij. Die zouden we morgen kunnen bezoeken.’

De Croc-farm van Ivato

Krokodillen zijn erg luie beesten. In de Croc-farm, ongeveer 8 km van ons hotel, ergens achter het vliegveld in een landelijk gebied, liggen er tientallen doodstil over, naast en door elkaar, hun bekken half open. Daarmee schijnen ze hun lichaamstemperatuur te regelen. Ondanks die luiheid geeft het idee dat er een muur om hun terrein staat me een rustig gevoel, te meer daar vele van deze carnivooren met de ogen open slapen. Over het muurtje klimmen voor een mooie close-up foto, zou de beesten waarschijnlijk snel hun luie houding doen verliezen.

‘Hoeveel krokodillen zijn er in de farm?’ vraag ik een oppasser.

‘We hebben hier permanent 300 krokodillen en fokken daarmee 3000 à 10.000 stuks per jaar. Die zijn voor de vleesproductie en ook voor de huiden.’

Dat vermoedde ik al want bij de ingang, waar we ons toegangskaartje betaalden, waren tasjes en diverse souvenirs van krokodillenhuid te koop. De man vertelt me nog een paar wetenswaardigheden over deze eigenlijk niet zo erg vriendelijk ogende beesten: ze worden driemaal per week gevoed, maar in de koude periode slechts

In de Croc-farm bij Ivato.

eenmaal per week. Dan gaat er 1200 kg vlees, dus meer dan een kubieke meter, over het muurtje. Het grootste exemplaar, een Nijl-krokodil, is 5,20 meter lang en weegt ongeveer 800 kg, terwijl een pas geboren krokodil slechts 15 cm meet. Zo een kun je nog een tijdje als huisdier houden, maar op een gegeven moment gaat het beest het huishouden regeren en probeer dan maar eens 800 kg onwillig vlees met scherpe tanden van de bank af te krijgen als er bezoek komt. Dan is een kat, hoewel ook een carnivoor, toch wel wat makkelijker in de omgang.

Er zijn hier nog andere dieren te zien. In een aantal terrariums kruipen kameleons, hagedissen, schildpadden en slangen rond, die overigens niet giftig zijn. Afgezien van schorpioenen komen giftige dieren in heel Madagaskar niet voor. Er springt ook ergens een kik-kertje rond van anderhalve centimeter, geen jonkie, maar een vol-

wassen exemplaar. De leek zal dat beestje waarschijnlijk nauwelijks opmerken tussen de bladeren en het gras in het terrarium, maar een kikkeroloog zal zijn neus tegen het glas drukken om het uiterst zeldzame springertje goed te kunnen zien. In een kooi zitten twee fossa's, de inheemse panters van Madagaskar die, met staart inbegrepen, ruim anderhalve meter lang zijn. Voor deze roofdieren moet dit leven een verschrikking zijn, getuige het feit dat ze continu heen en weer lopen langs het gaas van hun veel te kleine kooi. Geen seconde hebben ze rust. Dit soort dieren hoor je niet op te sluiten, vind ik. Het verschil met de krokodillen die urenlang geen poot of staart bewegen en die zo te zien vrede hebben met hun opsluiting is enorm.

Belangrijker misschien nog dan de krokodillen zijn de dieren, waar Madagaskar beroemd om is en die nergens anders ter wereld voorkomen: de lemuren, aapachtige dieren, die in bomen klauteren en zich met het grootste gemak van tak tot tak slingeren. Er moeten in de bomen van deze dierentuin vier lemuren leven en die willen we natuurlijk zien.

'Wacht maar,' zegt de oppasser, 'ik haal ze wel even hier naar toe', en met een banaan in de hand loopt hij, onderwijl met de tong klak-kend, het hele parkje door, maar hoe hij ook klakt of 'psssst, psssst' doet, er komt geen lemuur opdagen.

'Gek, anders komen ze altijd binnen een paar tellen op de banaan af,' zegt de man.

Na een kwartier geloven Hans en ik het wel. Dan maar geen lemuur. Als we naar de uitgang van het park lopen, komen we langs het klapstuk van de dierentuin: op een veldje, afgezet met prikkeldraad, grazen twee ezels. Ja, we zien het goed: ezels!! Die komen origineel niet voor op Madagaskar, dus autochtone bezoekers, die nooit in het buitenland zijn geweest, kijken hun ogen uit bij het zien van deze merkwaardige dieren. Wij lopen er bijna voorbij zonder ze in de gaten te hebben, maar de oppasser maakt ons attent op de twee herbivoren: 'Mooi hè?' Ja, nu hij het zegt! Maar als je er duizenden van gezien hebt in Spanje en Marokko, valt zo'n beestje niet meteen op. Ik maak er toch maar een foto van. Hans niet, want die heeft geen camera bij zich. 'Als jij foto's neemt, krijg ik naderhand wel een

cd van je met de hele set erop,' is zijn standpunt. Dat scheelt deze lichtgewichtfundamentalist weer een paar grammen op zijn fiets.

Antananarivo

De weg van Ivato naar Antananarivo rijd je niet voor je plezier. We wurmen ons langs een stilstaande en langzaam voortsukkelende file van auto's, vrachtwagens en minibusjes, die allemaal om het hardst hun rookgordijn leggen. Overal staan huizen, winkeltjes, marktjes en standjes, waar mensen om, door, langs en over wriemelen als mieren om een pot stroop. Naast de weg bevindt zich kilometerslang een soort openluchtmuseum van ambachtelijk werk, waar ijverige mannen timmeren aan autowrakken, schaven aan stukken meubel, lassen aan ijzeren hekken en schroeven aan versleten en van olie druipende apparaten. Vrouwen verkopen op zeiltjes die ze voor zich hebben uitgespreid bananen, sinaasappels, brood, groente, geweldfilms op dvd, allerlei soorten zeep, tweedehands mobiele telefoons, elektronische wekkertjes en bijna al het andere dat je je voor kunt stellen. Prachtig, zo'n kleurrijk leven, waar je je middenin bevindt in plaats van het op televisie te zien, maar anderzijds kun je zo'n televisie uitzetten als je er moe van wordt. Met dit live spektakel gaat dat natuurlijk niet. De eerste kilometer is het fascinerend en de tweede leuk, maar op de derde gaan de uitlaatgassen, de herrie en de drukte me op de zenuwen werken. Hans is er zo te horen ook niet gelukkig mee: 'Die scheisse uitlaatgassen!' Het is gelukkig maar 17 km naar het centrum, maar door het enerverende verkeer zijn we halverwege al toe aan een pauze. Op het rommelige binnenplaatsje van een restaurant vinden we een relatief rustig plekje, waar we even bij kunnen komen van de rook en de ergernis. Vooral die ergernis is bij mij nogal hoog opgelopen door een minibusje, in Madagaskar *taxi-brousse* genoemd, dat op een paar centimeter afstand langs me heen suisde en me daarbij bijna het open riool langs de weg in drukte. Een stilstaande auto, die juist ging rijden op het moment dat ik er links langs ging, waardoor ik geplet dreigde te worden tussen die auto en een van de andere kant aanstormende taxi-brousse, deed daar nog een schepje bovenop. Veel

chauffeurs beschouwen fietsers als oud vuil, iets wat overigens in heel wat landen het geval is.

Ik haal uit het restaurantje twee stoelen en plaats die op het binnenpleintje, de mijne in de zon, die van Hans in de schaduw, want mijn fietsmaat duldt, zolang hij zit, geen vierkante centimeter zonlicht op zijn huid of kleding. Ik bestel een cola en Hans een kop koffie. Als hij die op heeft haalt hij uit zijn fietstas een sigaar tevoorschijn.

‘Wat nu?’ vraag ik verbaasd. ‘In Tadzjikistan ben je toch gestopt met roken?’

‘Dat klopt maar in St. Gallen ben ik weer begonnen en hier ga ik spoedig weer stoppen, want ik heb maar een paar sigaren bij me. Stoppen met roken gaat mij net zo makkelijk af als er mee beginnen,’ en met een tevreden gezicht steekt hij zijn sigaar aan.

‘Nog geen kwartier geleden heb je afgegeven op die “scheisse uitlaatgassen” en nu werk je er zelf aan mee! Of denk je dat de rook van die sigaar de uitlaatgassen in je longen chemisch bindt, zodat je met die sigarenrook alle vuiligheid uit je longen blaast?’

‘Zo zal het ongeveer in elkaar zitten.’

In Antananarivo vinden we na een tweede uitrooksessie een hotelletje dat een stuk minder inspirerend is dan dat in Ivato, maar nochtans acceptabel is voor een nacht. De stad inspireert ons al evenmin. Het is er druk en je moet er voortdurend op je qui-vive zijn voor zakkenrollers en zelfs gewapende overvallen, vooral als de zon onder is. Mijn reishandboek raadt dan ook aan je na het vallen van de duisternis uitsluitend per taxi te verplaatsen, ook al moet je 200 meter verderop zijn. Misschien zijn al die waarschuwingen een beetje overdreven en wij hebben gelukkig ook geen slechte ervaring, maar van een Fransman hoor ik dat hij bij vol daglicht op een markt plotseling van achteren een zet kreeg. Toen hij zich omdraaide, sneed iemand met een scheermes een van zijn zijzakken open en haalde zijn portefeuille eruit. Hij wilde de dief achterna gaan, maar meteen werd hij omringd door een stuk of wat potige kerels met getrokken messen, zodat hij zijn achtervolgingsplannen kon vergeten. Dit soort dingen gebeurt hier dus echt en valt niet onder de categorie fantasieverhalen. Gelukkig is de criminaliteit in de andere steden van Madagaskar, naar men beweert, veel minder.